

AZ ÁPRILISI TÖRVÉNYEK 175 ÉVE: A MODERN MAGYARORSZÁG MEGALAPOZÁSA

SZERKESZTETTE:
MEZEY BARNA – VERESS EMŐD

MÁDL FERENC INTÉZET TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI

ISSN 2732-3242

SOROZATSZERKESZTŐ:

Prof. Dr. Wopera Zsuzsa PhD, habil. elnök, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SOROZATSZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Dr. Pázmándi Kinga PhD, elnökhelyettes, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
tanszékvezető egyetemi docens, ELTE Gazdaságtudományi Kar

Dr. Herédi Erika PhD, fősztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
egyetemi docens, Széchenyi Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Turkoviczné Dr. Nagy Adrienn PhD, fősztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
intézetigazgató egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Dr. Traser Julianna Sára fősztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

SOROZATMENEDZSER:

Szabó Istvánné fősztályvezető, titkárságvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

A SOROZAT LEÍRÁSA:

Az *MFI Tudományos Közleményei* címet viselő könyvsorozat elsődleges célja, hogy a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézetben dolgozó kutatók eredményei számára publikációs platformot teremtsen. A könyvsorozatban magában foglal magánjogi és közjogi munkákat is. A tudományos művek valamennyi jogász hivatásrend számára íródnak, s mind elméleti, mind gyakorlati jellegű tudásanyagot hivatottak átadni.

AZ ÁPRILISI TÖRVÉNYEK 175 ÉVE:
A MODERN MAGYARORSZÁG
MEGALAPOZÁSA

Szerkesztette:
Mezey Barna – Veress Emőd

MFI TUDOMÁNYOS
KÖZLEMÉNYEI | 13

MÁDL FERENC ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI INTÉZET
Budapest • 2024

**AZ ÁPRILISI TÖRVÉNYEK 175 ÉVE:
A MODERN MAGYARORSZÁG MEGALAPOZÁSA**

ISBN 978-615-6356-47-5
<https://doi.org/10.47079/2024.mbve.aprilisitv.13>

SZERKESZTŐ:

Prof. Dr. Mezey Barna DsC. habil, egyetemi tanár

Prof. Dr. Veress Emőd DsC. habil egyetemi tanár

TECHNIKAI SZERKESZTŐ:

Deák Márta Sarolta

A kötet borítóján látható gyalogost ábrázoló színezett visitkártya fotó 1860 őszén készülhetett Gairoard nápolyi fotós műtermében. A gyalogosok barna atillát kaptak, vörös zsinórokkal, hozzá szűk kék nadrágot vörös zsinórokkal. Az atilla gallérján valamiféle rendfokozati jelzés is látható. A fotón szereplő személy tizedes vagy szakaszvezető lehetett. A csákó később világoskék lett, vörös lószőrrel és Kossuth csákócímerrel, de a képen ennél sötétebb, talán az is zöld vagy sötétkék. A derekán egy gyalogsági derékszíjat visel, aminek pajzsos csatján szintén a Kossuth-címer látható. A fegyvere valószínűleg egy elöltöltős francia 1859 M. puska, hozzávaló hosszú szuronnal. A fotó dr. Sereg Péter magángyűjteményében található, amelynek a leírását Kajon Árpád készítette.

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS, TÖRDELÉS ÉS BORÍTÓTERV:

Fazakas Botond, Könczey Elemér, Idea Plus (Kolozsvár)

TARTALOM

Indokolás	7
I. RÉSZ: KÖZJOG	9
Szabó István: A jogfolytonosság 1848-ban	11
Beliznai Kinga: Választási bírászkodás 1848-ban	31
Balogh Elemér: Választások Zala vármegyében 1848-ban	53
Horváth Attila: A miniszteri felelősség intézményének története Magyarországon, különös tekintettel az 1848. évi III. tc.-re	91
Gosztonyi Gergely: Szabadságjogok az 1848-as áprilisi törvényekben	101
Révész T. Mihály: A sajtószabadság „delelőpontja” 1848 Magyarországon	113
Herger Cs. Eszter: A felekezetek és az állam közötti viszony modernizálásának magyar útja 1848-ban	141
Sipta István: A vármegye megújítása. Az 1848. évi XVI. tc.	167
Varga Norbert: Adalékok a szabad királyi városok szabályozás- történetéhez, különös tekintettel az 1848. évi XXIII. törvénycikk megalkotására	189
Kisteleki Károly: „Unio Erdélylyel”	205
Fegyveresi Zsolt: Az első nemzetiségi törvény és annak erdélyi előzményei	231
Nagy Zoltán: A magyar bankrendszer és a nemzeti bank létrejötté, szerepe a szabadságharc finanszírozásában	247
Domaniczky Endre: Az 1848. évi XXX. tc. a felelős miniszterségnek a közlekedési tárgyak iránti teendőiről.	265
P. Szabó Béla: A nagyszebeni szász jogakadémia hallgatóinak reformtervezete a jogi oktatásról	293
II. RÉSZ: BÜNTETŐJOG	311
Mezey Barna: A büntető kodifikáció ügye 1848-ban és a szabadságharc alatt.	313

III. RÉSZ: MAGÁNJOG	329
Veress Emőd: Az 1848-as polgári jogi kodifikációs terv és Erdély: egy tanulságos országgyűlési vita 1868-ból.....	331
Balogh Judit: Tradicionális és modern konfrontációja az öröklési jogban.....	347
Peres Zsuzsanna: A hitbizományok kérdése 1848-ban és az azt követő időszakban.....	363

A NAGYSZEBENI SZÁSZ JOGAKADÉMIA HALLGATÓINAK REFORMTERVEZETE A JOGI OKTATÁSRÓL⁸⁵⁰

1. Bevezetés

Régi visszaemlékezésekben olvashatjuk:

„Március 15-én reggeli tizedfél órakor az ifjúság az egyetem három szakjabeli kortársaival egyesült, kikhez még számos, minden korú s rangú férfiak is csatlakoztak”;⁸⁵¹ vagy máshol: „s egyszerre csak, mint hatalmas villámokat, a szabadság tettekben nyilatkozó villámait rejtegető terhes felleg, az egyetem körül egy fiatal írók által vezetett, törvénygyakorlók s nagyobbára egyetemi orvosnövendékek-, joghallgatók és mérnökökből álló tömött csapat”⁸⁵² kerekedett föl.

Ki ne ismerné a kortársak beszámolóí alapján, amelyek közül itt most csak kettőt citáltam, hogy 1848. március 15-én a vértelen forradalom vezetésében a radikális fiatal értelmiség zömét a kor egyetemistái alkották, s jórészt ők voltak azok, akik e csodás nap spontán eseményeivel megnyitották az utat a reformkor eszméinek érvényesülése, a polgári Magyarország megvalósítása előtt.

Egy olyan egyet akaró és egyetértő pillanat részesei lettek ez által, amely nagyon ritka volt a korábbi magyar történelemben és az azóta élt

850 A konferencián elhangzott előadás szerkesztett, lábjegyzetekkel és forrásközléssel bővített változata.

851 A Pesti Hírlap tudósítása: 1848. március 16. In: LUKÁCSY S.: *Ez volt március 15-e: kortársak írásai a forradalomról*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989, 21. o.

852 VAHOT, I. (1989) Örömhangok. In: LUKÁCSY S. 1989, 37.

hat nemzedék életében is alig volt megtapasztalható. Mégis a nagy nap emléke minden magyarban azt a büszke és megtartó érzést keltette és kelti ma is, hogy akkor olyan dolgok kezdődtek, olyan eszmék kerültek megfogalmazásra, amelyekért mindig is érdemes felhorgadni, és érdemes élet-árán harcolni is. S mindannyian tudjuk, hogy az eszmék, kívánások hivatalosan az áprilisi törvényekben, 1848 „alkotmányában”⁸⁵³ manifestálódhattak.

Konferenciánk programjából kitűnően a harmincegy áprilisi törvény közül szinte valamennyi szóba kerül a két nap folyamán. Magam két törvény szövegét közvetetten érintve kívánok (mintegy kirándulásként) egy dokumentumról megemlékezni, amely sajátosan kapcsolódik is, meg nem is a pozsonyi utolsó rendi országgyűlés munkájához. Hiszen az általam bemutatandó kérvény (*Bittgesuch*) egyes szakaszai ugyanazt a törekvést fogalmazzák meg, mint az egyetemről, a tanszabadságról szóló 1848. évi XIX. törvénycikk.⁸⁵⁴

Ez utóbbi hatálya ugyan elfogadása idején még nem terjedhetett ki Erdély területére, de párhuzamba állítható a korabeli magyarországi és erdélyi felsőbb iskolák diákjainak (és részben tanárainak) forradalmi időkben megfogalmazott törekvéseivel. Ugyanakkor a dokumentum azt is alátámasztja, hogy – feltételezve Magyarország és Erdély unióját – az 1848. évi XX. törvénycikk értelmében „bevett vallások” iskoláinak hallgatói továbbra is igényt tartottak volna felekezeti (és nemzeti[ségi]) önállóságuk megőrzésére.

Az alábbiakban egy német nyelven megfogalmazott kérelem bemutatását kísérlem meg. Mint látható lesz, a magyar irodalomban eddig kevés figyelmet kapó feliratban⁸⁵⁵ megfogalmazottak jelentős párhuzamot mutatnak fel

853 MEZEY Barna – GOSZTONYI Gergely (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Budapest: Osiris, 2020, 283. o.

854 1848. évi XIX. törvénycikk a magyar egyetemről. „A magyar egyetemre nézve rendelkezik: [...] 2. § Az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egyrészt a tanuló arra nézve: melly tant, és mellyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehesen; másrészt: hogy a rendes tanárokon kívül, más jeles egyének is, a ministerium által ideiglenesen megállapítandó, későbbben pedig törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik.” <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=84800019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1848.%2520%25C3%25A9vi%2520XIX> (letöltés: 2023. április 10.)

855 A magyar irodalomban egyetlen munka adta rövid tartalmi áttekintését az egyes pontoknak és a szász szervek reakciójának: FARKAS Róbert: *A magyar királyi jogakadémiák és joglyceumok története: Hivatalos adatok alapján*. Pest: Athenaeum, 1873, 223–227. o.

a magyar felsőiskolák hallgatói által 1848 tavaszán és kora nyarán megfogalmazott kérésekkel és követelésekkel.

A természetesen sajátos – a nagyszombati jogakadémia viszonyait tükröző – kéréseket is megfogalmazó beadvány legfontosabb követelése – csakúgy, mint máshol – a tanítási és tanulási szabadság biztosítása volt. Ugyanakkor a követelések érdekes bepillantást engednek egy sajátos, mind felekezeti, mind nemzeti szempontból különleges felsőoktatási intézmény világába, amely azonban egyedisége ellenére is ugyanazokat a jegyeket hordozta magán, mint korabeli társintézményei.

A keletkezés körülményeinek rövid bemutatása és néhány jellegzetes – de a magyarországi példák ismeretében korántsem egyedi – kérés ismertetése után rövid pillantást vethetünk a dokumentum utóéletére is.

2. A jogi oktatás Magyarországon 1848-ban

Szögi László és kutatócsoportja érdemdús munkáiból tudjuk, hogy a reformkor végén, 1847-ben Magyarországon, Horvátországban és Erdélyben összesen 88 olyan tanintézet működött, amelyben valamilyen szintű felsőoktatás, vagyis a korabeli középiskolai képzésnél magasabb fokú oktatás is folyt.⁸⁵⁶ Ezen sokszínű intézményegyüttesből számos (mintegy negyedszáz) helyen folyt valamilyen szintű jogi oktatás: a korabeli állami felsőoktatási intézmények közül nyilvánvalóan ilyen volt a Pesti Egyetem és a hat állami jogakadémia.⁸⁵⁷

A felekezeti iskolák vonatkozásában kiemelendő, hogy a római katolikus egyház tíz bölcsészeti líceumából⁸⁵⁸ hármon folyt jogi képzés. A református egyház 16 kollégiumából nyolcban volt bölcsészeti, jogi és teológiai képzés,⁸⁵⁹ a másik nyolcban csak bölcsészeti oktatás egészítette ki a középfokú képzést. Az evangélikus egyház kilenc tanintézetet tartott fenn 1847-ben, közülük

856 SZÖGI László: Az egyetemi és akadémiai ifjúság politikai szerepvállalása 1830–1880 között. *Gerundium – Egyetemtörténeti közlemények* 2018/2, 59–60. o.

857 Ezek Pozsony, Győr, Zágráb, Kassa, Nagyvárad és Kolozsvár városaiban működtek.

858 Diakóvár, Nagyszombat, Rozsnyó, Szatmárnémeti, Szeged, Szombathely, Vác csak bölcsészeti karral, míg Eger, Pécs és Temesvár 1847-ben bölcsészeti és jogi karral rendelkezett.

859 A nyolc felsőfokú kollégium: Debrecen, Kecskemét, Kolozsvár, Máramarossziget, Marosvásárhely, Nagyenyed, Pápa, Sárospatak.

hat helyen folyt a bölcsészeti, és teológiai mellett jogi oktatás is,⁸⁶⁰ a másik háromban csak bölcsészeti.⁸⁶¹ Az unitáriusok egy kollégiumot tartottak fenn,⁸⁶² ahol szintén folyt jogi képzés. Ezt azért érdemes előre bocsátanunk, mert az alábbiakban olyan iskolák hallgatói megnyilatkozásaira történik majd utalás, ahol jogi képzés folyt.

egyetem	Pest
királyi jogakadémiák	Pozsony, Győr, Zágráb, Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár
katolikus iskolák	Eger, Pécs, Temesvár
református iskolák	Debrecen, Kecskemét, Kolozsvár, Máramarossziget, Marosvásárhely, Nagyenyed, Pápa, Sárospatak.
evangélikus iskolák	Eperjes, Késmárk, Lőcse, Nagyszében, Pozsony, Sopron
unitárius iskola	Kolozsvár

1. táblázat

Jogi képzőhelyek a Magyar Szent Korona Országában (1847)

Mint a kezdő idézetekből érzékelhettük, 1848 kora tavaszán az európai forradalmi fellendülés mindenekelőtt a pesti radikális demokrata értelmiségre, s az őket nagy számban támogató egyetemi ifjúságra volt nagy hatással.⁸⁶³ A pesti események, a nevezetes 12 pontban megfogalmazott nemzetpolitikai kívánalmak előbb a Pesti Egyetem hallgatóit indították – már március 17-én – arra, hogy az oktatás elkerülhetetlennek tartott reformjához kapcsolódó kívánásaikat pontokba (kilenc pontba) foglalva fogalmazzák meg. De a mozgalom nem állt meg a fővárosban, és akár állami, akár felekezeti iskoláról volt szó, sorban születtek a beadványok, pontokba szedett kívánásokkal, amelyek az adott felső iskola szervezeti és oktatási megújítását célozták.

A teljesség igénye nélkül megemlíthetjük, hogy

- a győri Királyi Jogakadémia hallgatói „a sajtószabadság nyolczadik napján” egy 18 pontos kívánáslistát nyújtottak be, amelyben csatlakoztak az egyetemi javaslatokhoz;⁸⁶⁴

860 Eperjes, Késmárk, Lőcse, Nagyszében, Pozsony, Sopron.

861 Brassó, Selmechánya, Szarvas.

862 Kolozsváron az unitárius kollégiumban a reformkor végén bölcsészeti, jogi és teológiai képzés is volt.

863 A korszakra és a diákmozgalmak törvényhozásra kifejtette hatására vö. áttekintően TÓTH András – ANTALL József: A magyarországi felsőoktatás a reformkorban és 1848–49-ben. *Felsőoktatási Szemle* 1968/7–8, 419–421. o.

864 SZÖGI 2018, 70–71. o.

- Debrecenben március 23-án a Református Kollégium tanulóifjúsága szerkesztett és juttatott el a rectorhoz egy nyolc pontból álló petíciót;⁸⁶⁵
- a pozsonyi evangélikus líceumban a hallgatók már csak az áprilisi törvények elfogadása után fogalmazták meg „reform-ohajtásai”-kat;⁸⁶⁶
- Kassán – valószínűleg szintén áprilisban vagy májusban – a Királyi Jogakadémia hallgatósága a „főiskolai igazgatóság”-hoz benyújtott petíciójában fogalmazta meg követeléseit;⁸⁶⁷
- a sárospataki Református Kollégiumban 195 ifjú aláírásával május elején készült egy kilenc pontos beadvány, amelyet az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztettek.⁸⁶⁸

A helyi jellegzetességektől és pillanatnyi indulatoktól sem mentes beadványokban sok közös vonás figyelhető meg. Mint a mellékelt táblázat mutatja a legfőbb kívánságok az alábbiak voltak (az alábbiakban különböző dokumentumokból idézve):

Kérték hallgatók

- „A szabad tanítást s a tanulmányok szabad választását.” (Sárospatak)⁸⁶⁹
- „Mint eddig a tudomány és művészetek – ezeknek legnagyobb kárával – képviselve az országgyűlésen nem lévén: a fő iskolákat egyenként saját szavazattal bíró követek képviseljék.” (Kassa)⁸⁷⁰

865 A debreceni diákok nyolc pontját közli BARCZA József (szerk.) *A Debreceni Református Kollégium története*. Budapest: A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1988, 184–185. o. Közli még BAJKÓ Mátyás: Oktatás és neveléstörténeti szemelvények Debrecen város történetéből. In: KOMORÓCZY György (szerk.): *Hatszázéves Debrecen*, Debrecen: Debrecen Megyei Jogú Város Tanácsa, 1961, 265. o. Korabeli beszámoló: Révész I. (1848) Debrecen, 1848. mart. 26. *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* 7, 1848/15. 1848. április 9. 471.

866 A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai (1848) *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 7. 1848/24. 1848. június 11. 764–767.

867 SZÖGI 2018, 71–72. o.

868 ELLEND József: Az 1848-49. évi szabadságharc és a sárospataki főiskola, *Protestáns Szemle* 1912/3, 145. o.

869 ELLEND 1912, 145. o. Pesten: „Tökéletes tanítási és tanulási szabadság, t.i. szabad legyen a tanuló évek meghatározása mellett tant és tanítót választani.” Vö. Szögi 2018, 63. o. Győrben: „Mivel a tanulóadások nyilvánossága hatalmas rugója a tanítói és tanuló ösztönnek: azért kérjük, hogy a csend fentartása mellett mindenkinek különbség nélkül a tanulóadásokban részvét szabad legyen.” Vö. Szögi 2018, 71. o.

870 SZÖGI 2018, 71. o. Pesten: „Az Egyetem kormányzásának szabadelvű elrendezése, s ország-gyűlésein képviseltetése.” Vö. SZÖGI 2018, 63. o.

- „Hogy az eddig szokásban volt cenzúrák és examenek töröltessenek el és helyükben kétszer tartandó rigorosum állíttassék fizetés nélkül.” (Debrecen)⁸⁷¹
- „A tanulmányoknak lehető rövid idő alatt való kinyomatását.” (Sárospatak)⁸⁷²
- „Nagyobb, a tudományok jelen igényeinek megfelelő, s a magyar nemzethez illő tantermek, s egyéb intézetek felállítása.” (Pest)⁸⁷³
- „Kérjük, hogy a tanintézetek minden tudományos készülékekkel, mellyekben most általában hiány vagyon, nemkülönben illő könyvtárral, mellybe az újólág megjelenő jelesebb tudományos munkák a tanítók határozatából időről időre szereztessenek, el legyenek látva: és a könyvtárnak használása valamint a könyvvlajstrom megtekintése a tanuló ifjúságnak szabad legyen.” (Győr)⁸⁷⁴
- „Mind az al-, mind a főiskolai törvényszékek nyíltak legyenek és a tanuló ifjúság képviseltessék.” (Debrecen)⁸⁷⁵
- „... a tanulmányi alap költségén jelesebb egyének külföldre, különösen Németországba, küldessenek,” (Győr)⁸⁷⁶

871 BARCZA 1988, 184. o. Pesten: „Az évenkénti próbatételek megszüntetése, azok helyett nyilvános, szigorú, s kimerítő, díjnélküli vizsgálatok behozatala, a tanároknak az álladalom általi kármentesítésével. Vö. SZÖGI 2018, 63. o. Sárospatakon: [Kéri a]z exámen eltörlését s csupán egy nyári szigorlat tartását.” Vö. ELLEND 1912, 145. o.

872 ELLEND 1912, 145. o. Pozsonyban: „A tanárok czélszerű kinyomott kézikönyveket használjanak előadásaiknak vezérfonalául.” Vö. A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai, 1848, 766.

873 SZÖGI 2018, 63. o. Kassán: „A megkívántató épület hiányozván ennek a szükségesekhez alkalmazott, mielőbbi czélszerű felépítése sürgettesék.” Vö. SZÖGI 2018, 71. o.

874 SZÖGI 2018, 71. o. Pozsonyban: „... ugy szinte az iskolai könyvtárak jeles könyvekkeli szaporítását a tudományosság előmozdítására főkelléknek tartjuk”. Vö. A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai 1848, 766.

875 BARCZA 1988, 184. o. Sárospatakon: „Az esküdtek helyett 12 ifjúsági képviselőnek a végzett egyének közül az ifjúság részéről történhető választását, kik »a nyílt ajtók mellett tanácskozó iskolai székben fél fél szavazattal« legyenek felruházva.” Vö. ELLEND 1912, 145. o. Pozsonyban: „A kihágások szigorúan büntetessenek meg. E' végre igen ajánlanék a' becsületbírótság felállítását, mellynek célja nem lehet más, mint hogy a' becsületérzés, melly az erkölcsiség öre, élesztessék. Ennélfogva ezen bíróságnak feladata nem a' büntetés szabása, hanem csak annak kimutatása, hogy az illető a' jogosság és becsületesség ösvényétől eltért. A' vétkesekre a' tanárgyűlés szabná a' törvények értelmében a' büntetést. A' tanári gyűlések nyilván tartassanak.” Vö. A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai, 1848, 766.

876 SZÖGI 2018, 71. o. Pozsonyban: „Különösen a' tanítói pályára készülő jeles egyének a' népnevelésben olly kitűnő Németthonba küldessenek, mire nézve illy egyének már honunkban ugy képeztessenek, hogy képesek legyenek németföldön jó sikerrel tovább haladni.” A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai, 1848, 766–767.

- „Lehessünk polgári katonák a nemzetőrségben.” (Debrecen)⁸⁷⁷
- „Testgyakorlati intézetek, s egyletek fölállítása.” (Pest)⁸⁷⁸
- „... általán véve a' már teljesebb korú tanuló ifjút szűkebb korlátok közé ne szorítsák, mint a' többi foglalatosságu fiatalságot, például a' színházak s más tisztességes mulatóhelyek látogatása tekintetéből.” (Pozsony)⁸⁷⁹

3. A nagyszebeni szász jogakadémia helyzete

Bár államjogilag más ország területére esett, sajátos nyelvi és kulturális környezetben tevékenykedett, mégis azt kell látnunk, hogy a nagyszebeni evangélikus szász jogakadémia diákjai hasonlóképpen érzékelték és látták a korabeli jogi oktatás és saját intézményük helyzetét, mint – a felvillantott dokumentumok szerint – magyarországi hallgatótársaik.

Az iskola sajátos, de mégis a többi jogot oktató intézményhez erősen hasonló helyzetét érzékeltetendő legyen itt elegendő utalni arra, hogy a hosszabb előkészítés után tevékenységét 1844-ben megkezdő „szász

877 BARCZA 1988, 184. o. Sárospatakon: [Kéri a] „nemzetőrség alakíthatását.” Vö. ELLEND 1912, 145. o. Kassán: „A nemzeti őrsereg hazánk megszilárdítására behozatván, nehogy az ifjúság fegyverbeni gyakorlatlansága miatt, képtelen legyen honának legott szolgálatot tenni: jövőre – külön csapatot képezve, alkalmasok egyének által fegyverben gyakoroltassák – s tisztjeit saját kebeleiből válassza, s evégből minden főiskolának saját fegyvertára legyen.” Vö. SZÖGI 2018, 72. o. Pozsonyban: „Az érettebb korú tanuló ifjúságnak alkalom adassék a' fegyvergyakorlatokra is, s mint külön csapatnak a' nemzeti őrsereg szolgálatában.” Vö. A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai, 1848, 766.

878 SZÖGI 2018, 63. o. Kassán: „Testgyakorló intézetek, s ön működésre célzó egyleteknek a főiskolák melletti felállítása engedélyeztessék.” Vö. SZÖGI 2018, 71. o. Pozsonyban: „A' test illő kiképzésére mindennemű testgyakorlatok által különös gond fordítassék.” Vö. A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai, 1848, 766.

879 A' pozsonyi lyceum ifjúságának reform-ohajtásai, 1848, 765. Győrben: „Mint-hogy kétséget sem szenved, hogy a főtanodák ifjúságának a tisztességes mulató helyektől és minden, a világgal érintkezésbe jöhető alkalmaktól eltiltása [...] a jellem kifejlődésére is ártalmas befolyással bír; azon kívül pedig a főtanodák ifjúságát más osztályú ifjúság szabadságait tekintve lealacsonyítja, és az által a becsület érzésre is károsan hat: azért az ilyen tilalmazásnak megszüntetését kérjük annál is inkább, minthogy a kir. egyetem polgárai már jelenleg is illy megszorításoktól mentek voltak, és tehát e tilalom a többi főtanodákban is – hova a tanulmányok folytatása végett az egyetemről is jönnek ifjak – csak nehézséggel, az előljárók és tanulók közti kellemetlen súrlódással volt foganatba vehető.” Vö. SZÖGI 2018, 70. o.

jogakadémia” (*Sächsische Rechtsakademie*) az evangélikus egyház Főegyház-tanácsának (Főkonzisztórium, amely a korban a teljes szász oktatásügyet kontrollálta) felügyelete alatt és a Szász Egyetem (*Nationsuniversität – Universitas Saxonum*), vagyis a szász területek önkormányzati szerve finanszírozása mellett működött, tehát ebből a szempontból párhuzamba állítható a magyarországi protestáns intézményekkel.⁸⁸⁰

A szász iskolarendszer csúcán elhelyezkedő intézmény elsősorban a jogtanulásra vágyó szász ifjúság igényeit, valamint az éledező szász nemzeti öntudatot egyre markánsabban képviselő szász központi és helyi önkormányzati szervek szakszerűen képzett hivatalnokok iránti keresletét kívánta kielégíteni.⁸⁸¹ A kétéves kurzusok keretében a hallgatók a kor színvonalán korszerű jogi képzésben részesültek a négy *professor ordinarius* és néhány más tanár vezetésével.⁸⁸² Az intézmény mindennapi irányítását a professzorok teljes számából álló Szenátus végezte, míg a „stratégia kérdésekben” a szász hivatalnoki elit tagjaiból kijelölt Felügyelő Bizottság (*Oberdirection*) és végső soron a szabályzatokat is alkotó Ágostai Felekezeti Főegyháztanács (*Oberconsistorium A. C.*) dönthetett.

880 Azt viszont mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy a nagyszebeni iskola csak a joghallgatók képzésére helyezte a hangsúlyt, teológusokat nem képzett, a filozófiai oktatás jelentős részét pedig az alsóbb iskolákra hagyta.

881 A jogakadémia történetével kapcsolatos szerény irodalomra lásd az alábbiakban is többször idézett munkákat: MÜLLER, Johann Gottfried: *Geschichte der k. k. Hermannstädter Rechtsakademie, Erste Abtheilung*. In: MÜLLER, Johann Gottfried (szerk.): *Anhang zum Taschenbuch der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie für das Studienjahr 1858–59*. Hermannstadt: Filtsch, 1859, 1–84. o.; MÜLLER, Johann Gottfried: *Geschichte der k. k. Hermannstädter Rechtsakademie, Zweite Abtheilung*. In: MÜLLER, Johann Gottfried (1860) (szerk.): *Anhang zum Taschenbuch der k.k. Hermannstädter Rechtsakademie für das Studienjahr 1859–60*. Hermannstadt: Filtsch, 1860, 87–184. o.; Tontsch, G. H. (1969) *Die Rechtsakademie zu Sibiu (Hermannstadt)*. *Studia Univ. Babeş-Bolyai, Seria Jurisprudentia*, 1969. 98–102; Acker, U. W. (1978) *Zur Geschichte der Hermannstädter Rechtsakademie (1844–1887)*. *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* 1. 1978/2. 120–129.; Vlaicu, M. (1988) *Die Hermannstädter Rechtsakademie und ihre rumänischen Studenten*. *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* 31, 1988/1. 30–39.; Az intézmény alapításának körülményeit foglalta össze P. SZABÓ Béla: *A nagyszebeni jogakadémia megalapításának előzményei*. In: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely (szerk.): *Jogtörténeti Parerga: Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2013, 338–347. o.

882 A tanári karra vö. P. SZABÓ Béla: *Die Lehrer der Hermannstädter Rechtsakademie (1844–1884). Versuch einer Rekonstruktion*. In: BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – GOSZTONYI Gergely (szerk.): *Jogtörténeti Parerga III. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest: ORAC Kiadó, 2023, 291–299. o.

Bár a néhány tucatra tehető akadémista között a kezdetektől kisebb arányban találhatóak voltak magyar és román nemzetiségű hallgatók is, a hallgatóság jelentős részét a szász ifjúság adta, s így 1848 tavaszának friss szelei a nemzeti érzések, a nagy német anyaországhoz fűződő hagyományos érzelmek parazsát is élesztgették a szász ifjúság körében.

Az Erdély „kritikus nyarának”⁸⁸³ eseményei miatt létszámában mintegy felére olvadt jogakadémiai hallgatóság képviselői 1848. május 1-én az akadémia rektorának, Heinrich Schmidtnek⁸⁸⁴ egy, a Szenátusnak (tkp. a tanári karnak) címzett kérelmet adtak át. Az akadémisták – petícióban is megfogalmazott – véleménye szerint az akadémiát csak egy, az idők szavának megfelelő reform óvhatta meg a kétségtelen leromlástól.

Fontos körülmény, hogy a beadvány az uniót kimondó – és így az áprilisi 7. törvénycikket beteljesítő – kolozsvári diéta 1. törvénycikke (1848. május 30.) előtt született.⁸⁸⁵ Egy olyan légkörben, amikor még nem dőlt el a szász közösség, az egymással is szemben álló, meghasonlott szász városok és székek (a Habsburg-orientáció felé sodródó Nagyszében, illetve a magyar és inkább uniópárti Brassó) vitája, a tekintetben, hogy mi lehetne a legmegfelelőbb reakció a viharos eseményekre, pl. a második bécsi forradalom hírére.

A nagyszébeni polgárok csak néhány nappal a beadvány megszületése után vallottak véglegesen színt, és Teleki kormányzó nyilatkozatait nemzetükre nézve fenyegetésnek érezve, ekkortól tüntek fel az addig viszonylag csendes város utcáin fekete-sárga zászlót lobogtató és tüntető katonatisztek, diákok, nemzetőrök és polgárok. A korábban az unió mellett fellépő személyiségek háttérbe szorultak, a közvéleményt befolyásolni tudó pozíciójából kiszorították pl. a helyi *Transsilvania* című folyóirat uniópárti szerkesztőjét, Friedrich Hannt is, aki „főállásban” a jogakadémia tanára volt.⁸⁸⁶

883 SÁRKÖZI Zoltán: *Az erdélyi százszok 1848–1849-ben.* (Értekezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat 76.) Budapest: Akadémiai, 1974, 37–53. o.

884 Heinrich Schmidt (1815–1870), pozsonyi származású volt, Jénában tanult bölcsészetet és teológiát. 1844-től a nagyszébeni jogakadémia tanára lett (kamerális- és pénzügyi tudományok, bányajog, államismeret). 1848-ban részt vett a politikai életben, a Szász Nemzet képviselőjében magyar országgyűlési képviselő volt, majd járt küldöttséggel Ferenc Józsefnél is. A szabadságharc után az oktatásnak és a publicisztikának szentelte magát, több szász folyóirat szerkesztője volt. *Österreichisches Biographisches Lexikon, 1815–1950*, 11. kötet. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1992, 269–270. o.

885 Amit aztán a király csak június 10-én szentesített.

886 SZÁSZ Zoltán (szerk.): *Erdély története. Harmadik kötet. 1830-tól napjainkig.* Budapest: Akadémiai, 1988, 1361. o.

Amennyiben a *Bittgesuch* lényegesebb pontjairól kívánunk röviden szót ejteni, mindenképpen megemlítendő, hogy a hallgatók (*Studierende der siebenbürgisch-deutschen Rechts-Academie zu Hermannstadt*) jellemző módon a németországi és ausztriai forradalmi eseményekre hivatkozva fogalmazták meg kéréseiket:

„hogy nagy [német] hazánk szellemi vívmányait teljes erőből köves-
sük, alulírottak, az erdélyi német jogakadémia tanulói – különösen
az osztrák – főiskolák életerős reformjaira tekintve szükségszerű
késztetést látunk arra, hogy tevőlegesen kimutassuk szellemiségünk
vérrokonságát ezen főiskolák lelkületével.”⁸⁸⁷

Ezért „az Akadémia csakúgy lehetséges mint szükséges átalakítása” érde-
kében az alábbiakban összegezhető kérésekkel fordultak a Szenátuson
keresztül a fenntartó, az evangélikus Főegyháztanács felé. Célul tűzték ki,
hogy

- biztosítsák a tanítási és tanulási szabadságot;

Mivel „a tudománynak szabadnak kell lennie és azt nem szabad sem
egy meghatározott katedrához, sem egy meghatározott kézikönyv-
höz, sem egy pontosan meghatározott időszakhoz kötni” – kérjük
továbbá 2. A tanítási és tanulási szabadság megvalósítását nevezett
akadémián.”⁸⁸⁸

„3. Minden magántanár és professzor a maga tananyagát, [...] saját
kívánsága és akarata szerint határozhassa meg, határolhassa be és
megfelelő időben adhassa elő.”⁸⁸⁹

887 „Durchdrungen von dem ernsten Vorsatz allen Geisteserrungenschaften des großen Mutter-
landes, welche da übereinstimmt mit der Idee des Rechtes und der Wahrheit, aus allen Kräf-
ten nachzustehen, sehen Unterzeichnete, die studierende Jugend der siebenbürgisch-deutschen
Rechtsakademie, in den lebenskräftigen Reformen der meisten Hochschulen, insbesondere der
österreichischen eine gebieterische Aufforderung: die Blutsverwandschaft ihres Geistes mit dem
Geiste jener Hochschulen thätlich zu bekunden.”

888 „... die Wissenschaft frei sein müsse und an kein bestimmtes Katheder, kein bestimmtes Hand-
buch, keine genau zugemessene Zeitperiode gebunden werden dürfe – stellen wir unsre fernere
Bitte auf: 2. Lehr- und Lernfreiheit an besagter Akademie.”

889 „3. Sowohl Privat-Dozent, als ordentlicher Professor seinen Lehrgegenstand, [...] nach eigenem
Wunsch und Willen bestimmen, begrenzen, und in beliebigen Stunden vortragen dürfe...”

- Reformálják meg a tan- és vizsgarendet, eltörölvén a szemeszterenkénti *repetitoriumokat*;

„5. A jogi- és államtudományi szakok hallgatói pusztán egy szigorú államvizsgára köteleztessenek, amely dönt a magasabb állások betöltésére vonatkozó alkalmasságukról.”⁸⁹⁰

„6. A hallgatók [...] kapjanak az eddig szokásos kötelező határidőn túl további két évet az államvizsgák letételére azért, hogy a korábban nem hallgatott tantárgyakat a helyi akadémián vagy más főiskolákon pótolhassák ...”⁸⁹¹

- A hallgatók látogathassák a szász közigazgatás kollektív szerveinek üléseit és írnoki szolgálatot láthassanak el;

„A gyakorlati ítélőképesség, a hazaszeretet növelése érdekében, valamint hogy az erdélyi-német akadémisták érezzék a tanulmányaik támogatását, bátorkodunk kéréseinket az iránt is kiterjeszteni, hogy 10. Minden akadémista, mint mostanság a felesketett jogtudós, használhassa ki a Szász Egyetem, a városi tanács és a kerületek üléseinek nyilvánosságát...”⁸⁹²

- Jelentősen javítsák a könyvtár állományát és engedjék, hogy a hallgatók részt vegyenek a könyvtár igazgatásában;

„12. Az akadémia könyvtárát bőkezűbben támogassák.”⁸⁹³

890 „5. Die Studierenden der juristischen und staatswissenschaftlichen Lehrfächer blos und allem zu einer strengen Staatsprüfung, die für die höhere Anstellungsfähigkeit entscheidet, verbunden.”

891 „6. Der Zeitraum, nach welchem diese Staatsprüfung abgelegt werden müßte, dem Studierenden, [...] immerhin wenigstens 2 Jahre über den gewöhnlichen Termin gestatten möge, um die früher nicht gehörten Lehrgegenstände auf hiesiger Akademie oder anderweitigen Hochschulen nachholen [...] zu können.”

892 „Im höchsten Interesse einer praktischen, Urtheil, Vaterlandsliebe und selbst das Gefühl befördernden Durchbildung des siebenb. deutschen Akademikers wagen wir unsre Wünsche noch dahin auszusprechen, daß

10. Jeder Akademiker, wie anjetzt der beedete Rechtsgelehrte, die Oeffentlichkeit der Conflux-Magistrats- und Communitäts-Sitzungen mitgenießen [...] dürfe.”

893 „12. Die akademische Bibliothek reicher dotiert werde.”

„15. Két, meghatározott időre megválasztott akadémista részt vehessen a könyvtár igazgatásában.”⁸⁹⁴

- A „testi nevelődés” érdekében

„13. Az Akadémia vívómestere – a dicső erdélyi német nemzet által fizetve – ingyenes fegyverhasználati oktatást adjon valamennyi akadémistának...”⁸⁹⁵

- Engedtesék meg, hogy a „*Hermmanstädter Bürgerwehr*” kebelében

„14. Az akadémiai ifjúság a nagyszebeni polgárőrség keretein belül állandó őregységet képezhessen saját zászló és saját, szabadon választott parancsnok vezetésével.”⁸⁹⁶

- Az akadémisták elleni eljárásokban képviselőik üléselési és szavazati jogot kaphassanak;

„16. Egy akadémiai polgár bevádolása és kihallgatása esetén, két szabadon választott akadémista tagságot és szavazati jogot kapjon a Szenátusban.”⁸⁹⁷

- Fogalmazzák újra a jogakadémia fegyelmi szabályzatát, amelyben addig egyértelműen tiltva volt a különböző nyilvános szórakozóhelyek (színházak, kávéházak) látogatása;

„Végül mindenből következően kérjük, 17. Az Akadémia fegyelmi előírásainak az átalakított Akadémia szellemének megfelelő megújítását.”⁸⁹⁸

894 15. *Je zwei für einen bestimmten Zeitraum gewählte Akademiker an der Verwaltung der Bibliothek Theil nehmen [...] mögen.*”

895 „13. *Der Fechtmeister der Akademie, von der löbl. deutschen Nation in Siebenbürgen besoldet, unentgeltlichen Unterricht in der Waffenführung allen Akademikern ertheilen [...] möge.*”

896 „14. *Die akademische Jugend ein permanentes Sicherheits-Corps der Hermannstädter Bürgerwache unter eigener Fahne und eignen freigewählten Anführern bilden möge.*”

897 „16. *Bei jeder Anklage und Untersuchung über einen akademischen Bürger zwei freigewählte Akademiker Sitz und Stimme im Senate erhalten mögen.*”

898 „*Endlich müssen wir folgerichtig ersuchen um: 17. Neue, dem Geist der umgestalteten Akademie angemessene Fassung der Disciplinar-Vorschriften.*”

Mint a táblázatból látható a 'szebeni akadémisták követelései jelentős mértékben párhuzamba állíthatók más korabeli jogtanodák törekvéseivel, sőt a legfontosabb pontokban a *Bittgesuch* az egyik leglényegretörőbbnek tekinthető. A vissza-visszatérő követelések a korszellem igényei mellett egyébként a hallgatók által leginkább érzékelt problémákra is rávilágítanak.

	Pest (áll.) március 17.	Győr (áll.) március 22.	Debre- cen (ref.) március 23.	Pozsony (ev.) április 30.	Kassa (áll.) ápr.-máj.	Sárospa- tak (ref.) május	Nagysze- ben (ev.) május 1.
tan- és tanítási szabadság	X					X	X
országgyűlési képviselő	X				X		
vizsgarend	X		X			X	X
tankönyvek				X		X	
épületek, tantermek	X				X		
könyvtár			X	X			X
iskolai törvényszék			X	X		X	X
ösztöndíjak		X		X			
nemzetőrség			X	X	X	X	X
testnevelés	X			X	X		X
szórakozóhelyek		X		X			X

2. táblázat

Diákkövetelések néhány jogi képzőhelyen 1848 tavaszán

4. A kérvény utóélete

A kérelem szövegét május 15-én a *Transsilvania* című hetilap teljes egészében lehozta,⁸⁹⁹ de a petícióra nem született rögtön válasz, hónapokig nem találjuk nyomát az ügynek a korabeli sajtóban. Időközben május 30-án a kolozsvári diéta egyhangúlag elfogadta az uniótörvényt, kimondva, hogy „valamint a testvér Magyarhonban minden lakosok jogegyenlősége kimondva és életbe lépve van, ugyanazon módon itt is, a hazának minden lakosaira nézve,

⁸⁹⁹ *Transsilvania*, 9. 1848/39. 15. Mai 1848. 153–154.

nemzet-, nyelv- és valláskülönbség nélkül örök és változhatlan elvül elismeretik”.⁹⁰⁰ A szászok és a románok – mint tudjuk – azonban nem elégedtek meg ezzel a törvényi deklarációval.

Ami a *Bittgesuch* utóéletét illeti, megemlítendő, hogy 1848. augusztus 13. és 16. között Medgyesen a szász székek és kerületek ifjúságának képviselői gyűlést tartottak,⁹⁰¹ amelynek következménye az Erdélyi Német Ifjúsági Szövetség (*Der deutsche Jugendbund in Siebenbürgen*) életre hívása lett.⁹⁰² Ezen az ülésen megvitatták a petíció tartalmát is, és a gyűlés úgy határozott, hogy egy, a reformkérelmet támogató iratot⁹⁰³ küld a Főkonzisztóriumnak, mivel szükséges „a régi idők sokféle betegségében erősen szenvedő jogakadémia korszerű újjászervezése”.⁹⁰⁴ A gyűlés résztvevői elodázhatatlannak tekintették a szász oktatás teljes átalakítását és annak részeként a jogakadémia – a hallgatók javaslatait is figyelembe vevő – reformját. Az átirat végén az ifjak hitet tettek a tanszabadság mellett is:

„Tisztelettel adózunk az alapelvnek, mely szerint a tanítási- és tanulási szabadság azok az alapfeltételek, melyek mellett a szabad tudomány egyedül virágozni és gyümölcsöket hozni képes”.⁹⁰⁵

Nem tudhatjuk, hogy a szász ifjak medgyesi levelének hatására-e, de az akadémia reformjának ügye megmozdult, s a jogakadémia frissen és sebtében kinevezett ideiglenes rektora, Johann Gottfried Müller⁹⁰⁶ 1848. szeptember

900 1848. évi erdélyi I. törvénycikk Magyarország és Erdély egygyé alakulásáról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=84800001.TVT&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D52> (letöltés: 2020. április 10.)

901 A gyűlés megszervezésére szóló felhívás: *Transsilvania*, 9. 1848/58. 21. Juli 1848. 229.

902 Roth, S. L., Fabini, Th. (1848) *Der deutsche Jugendbund in Siebenbürgen*. Kronstadt, Gött.; Friedrich Teutsch, F. (1892) *Die siebenbürgisch-sächsischen Schulordnungen mit Einleitung, Anmerkungen und Register, II: 1782–1883*. Monumenta Germaniae Paedagogica 13. Berlin, Hoffman & Comp., LXVIII–LXX.

903 Ennek szövege megtalálható: Roth, Fabini, 1848, 22–24.; Teutsch, 1892, 381–382.

904 „... für eine zeitgemäße Reorganisation der an vielfachen Gebrechen der alten Zeit schwer darniederliegenden Akademie verwenden.” Roth, Fabini, 1848, 24 Teutsch, 1892, 382. Idézi még ACKER 1978, 126. o.

905 „Wir huldigen dem Grundsatz, daß Lehr- und Lernfreiheit die Grundbedingungen sind, unter denen allein die freie Wissenschaft gedeihen und Früchte tragen kann.” Idézve uo.

906 Johann Gottfried Müller (1796–1881), szászvárosi születésű bölcsész- és jogi doktor, a nagyszebeni jogakadémia tanára és igazgatója. Hazai tanulmányok után Bécsben lett jogi doktor, majd más külföldi egyetemeken is megfordult, utóbb ügyvédként tevékenykedett. Göttingenben 1844-ben bölcsészdoktorrá avatták. Azon évtől a nagyszebeni

30-án megtárgyalta a hallgatók képviselőivel a 17 pontot, amely megbeszélés után az akadémia Szenátusa, amely ekkoriban a működő három professzorból (Müllerből, Friedrich Hannból⁹⁰⁷ és a rendkívüli tanárként működő Joseph Heinrich von Benigniből⁹⁰⁸) állott, véleményt írt a Felügyelő Bizottságon keresztül a Főegyháztanácsnak.

A nem teljes létszámú, ezért csak delegált jogkörrel eljáró Főkonzisztórium, mint fenntartó aztán november 26-án rendeletet hozott,⁹⁰⁹ amelyben nyilvánvalóvá tette, hogy a szintén kért filozófiai tanszékre, a tanárok jogállására és a joggyakorlat szerzésére, valamint a vívómesterre és a polgárőrségre vonatkozó pontokat – mivel az azokban érintett kérések egyrészt a

jogakadémia tanára (jogi és politikai irodalomtörténet és enciklopédia, természetjog, nemzetközi jog, római jog, egyházjog, büntetőjog, büntetőeljárás), később igazgató-tanár lett. Vö. MELTZL, O. von (1885) MÜLLER, Johann Gottfried. In: *Allgemeine deutsche Biographie*, 22, Leipzig: Duncker & Humblot, 1885, 553–554. o.; P. SZABÓ 2023, 292. o. Müller maga egyáltalán nem volt képbén, mivel az eredeti beadvány elkallódott, s így azt a hallgatóknak szeptemberben másolatban újra be kellett terjeszteniük. Vö. MÜLLER 1860, 137. o.

907 Freidrich Hann (1817–1852) nagyselyki lekész családból származott és jogi tanulmányokat folytatott. Ügyvédvizsgája után politizált, 1841–1843 és 1846–1847 között az erdélyi országgyűlés tagja volt. 1844-ben lett a nagyszebeni jogakadémia első tanári karának tagja, ahol magyar jogi nyelvet és oklevéltant oktatott. Emellett a *Transsilvania* című folyóiratot is szerkesztette. Annak ellenére, hogy az Unió híve volt Bem seregei elől Havasalföldre menekült, majd Bécsben lett minisztériumi hivatalnok. 1852-ben öngyilkos lett. Joseph Trausch, J. (1870) Hann Friedrich. In: *Siebenbürgisch-deutsches Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, II., Kronstadt, Gött, 69–70.; Friedenfels (1879) Friedrich Hann. In: *Allgemeine deutsche Biographie*, 10, Leipzig, Duncker & Humblot, 520–521. Szinnyei J. (1896) *Magyar írók élete és munkái*, 4, Budapest, Hornyánszky, 432–433. P. SZABÓ 2023, 292. o.

908 Joseph Heinrich von Benigni Edler von Mildenberg (1782–1849), különböző császári és királyi katonahivatalnoki pozíciók betöltése után 1813-tól a nagyszebeni főparancsnokság (*General-Commando*) kancelláriájának igazgatója volt, s elsősorban az erdélyi határőrvidék egészség- és iskolaügyéért volt felelős egészen 1834-es nyugdíjazásáig. Utóbb a *Verein für siebenbürgische Landeskunde* titkára, illetve a nagyszebeni jogakadémia rendkívüli tanára lett. Osztrák jogot oktatott. Széleskörű jogi és történelmi szakirodalmi, valamint folyóiratszerkesztői tevékenységet folytatott. Trausch, J. (1868) Benigni Joseph Heinrich Edler von Mildenberg”. In: *Siebenbürgisch-deutsches Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, I., Kronstadt, Gött, 95–103. P. SZABÓ 2023, 293. o.

909 MÜLLER 1860, 139–140. o. A jogoktatásban érdekelt magyarországi, egyházi fenntartású intézmények esetében is az egyházi szervek foglalkoztak a diákok kérelmeivel, de megfigyelhető, hogy akár Sárospatakon, akár Debrecenben jóval sürgetőbbnek érezték az egyházkerületek a reakciót. Debrecenben állítólag már március 22-én az egyházkerület elé kerültek a hallgatói kívánalmak. Vö. RÉVÉSZ 1848, 471. o. A sárospataki kérelmekkel május 3-án foglalkoztak Miskolcon. Vö. ELLEND 1912, 145–146. TÓTH-ANTALL 1968, 420. o.

Szász Nemzet közgyűlésének hatáskörébe tartozónak tekintendők, másrészt jobb előkészítést igényelnének – nem tárgyalhatta meg. A többi kérdések tekintetében azonban az alább ismertetendő állásfoglalást tette.⁹¹⁰

A tanítási és tanulási szabadság kérdésében kimondta, hogy bár ezen szabadságok kifejezetten nem lettek megfogalmazva, de eddig is léteztek a jogakadémia kebelében és kimondták, hogy ezentúl minden magántanár, aki a működést felügyelő igazgatóság által arra alkalmasnak találta, a jogtudomány valamennyi kérdéskörében tarthat előadásokat, és minden akadémista szabadon választhat a neki tetsző tantárgyakból, és azokat saját belátása szerinti időben és rendben hallgathatja. Azonban a korábban kötelezőnek minősített jog- és államtudományi tárgyakat a jövőben is csak a rendes tanárok adhatják elő úgy, hogy azokat minden hallgató két év alatt befejezhesse.

A vizsgák kapcsán megfogalmazottak vonatkozásában kilátásba helyezte a Főkonzisztórium, hogy a *repetitoriumok* és féléves vizsgák rendszerét, valamint a kötelező óralátogatást megszüntetik, és a hallgatók csak tanulmányaik végeztével lesznek kötelesek egy fővizsgát letenni. Erre a vizsgára az akadémiai tanulmányaik befejezése utáni két éven belül bármikor jelentkezhetnek, és csak azon tárgyakból kell vizsgázniuk, amelyekre maguk feliratkoztak. Ezen záróvizsgákat évente egyszer, a tanév végén kell megszervezni.

A könyvtárat érintő két kérés kapcsán a Főkonzisztórium kijelentette, hogy a szükséges intézkedések már megtörténtek egyrészt a dotáció növelésére,⁹¹¹ másrészt a könyvtári rendtartás módosítására, mely utóbbi a két akadémista könyvtárkezelésébe való bevonását biztosíthatta.

A Főkonzisztórium ahhoz is hozzájárult, hogy az egyes akadémisták ellen indított keresetek elbírálásánál a Szenátus ülésén két hallgató ülésezési és szavazati joggal részt vehessen. A fegyelmi szabályzat módosítása kapcsán azonban kimondta, hogy annak eszközzésére csak a teljes létszámú Főegyháztanácsnak lesz majd jogosítványa.

910 Összefoglalóan vö. FARKAS 1873, 225–227. o.; MÜLLER 1860, 140–142. o. Tontsch szerint az akadémia felügyeleti szervei csak a további konfliktusok megelőzése okán teljesítettek néhány követelést. TONTSCH 1969, 99. o. Őt követi VLAICU 1988, 32. o.

911 Az 1846/47. és 1847/48. tanévben a jogakadémia könyvtára mindössze hét, illetve öt kötettel gyarapodott. Vö. MÜLLER 1860, 133. o.

5. A jogakadémia 1848 után

A jogakadémia új tanéve 1848 őszén nem nyílhatott meg, annak ellenére, hogy többször megkísérelték az oktatásnak beindítását.⁹¹² A halasztások indokaként előbb a tanárok távolléte (Heinrich Schmidt a pesti országgyűlésen tartózkodott,⁹¹³ míg Joseph Andreas Zimmermann⁹¹⁴ a császárhoz küldött deputáció, majd szintén a népképviselői országgyűlés tagja volt), azután pedig az általános zűrzavart, majd háborús eseményeket hozták fel indokul. Az elmulasztottakat úgy kívánták pótolni, hogy 1849. január eleje és július vége között megszakítás nélkül kívánták mindkét szemeszter anyagát előadni, mégpedig helyettes tanárok bevonásával. De ez az elképzelés sem valósulhatott meg, elsősorban Bem tábornok erdélyi betörése miatt, amely a nagyszebeniek számára városuk védelmét helyezte előtérbe.⁹¹⁵

A későbbi neves jogtörténész, a nagyszebeni jogakadémia, majd a csernovici egyetem tanára, Friedrich Schuler von Libloy⁹¹⁶ személyes sorsa is

912 *Transsilvania*, 9 1848/77. 29. September 1848. 308.; *Transsilvania*, 9 1848/86. 6. November 1848. 340.; MÜLLER 1860, 135–136. o.

913 1848. szeptember 19-én lemondott mandátumáról. PÁLMÁNY Béla: *Az 1848-1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja*, Budapest: Magyar Országgyűlés, 2002, 745. o.

914 Joseph Andreas Zimmermann (1810–1897), egy segesvári iparos fiaként, kolozsvári jogi tanulmányok után előbb kormányzékai tisztviselő, majd a marosvásárhelyi királyi tábla bírója lett. 1844-től a nagyszebeni jogakadémia tanáráként erdélyi jogtörténetet, erdélyi állam- és magánjogot, magyar magánjogot továbbá diplomatikát adott elő. 1846–1847-ben az erdélyi, 1848-ban a magyar országgyűlés képviselője volt. 1850-től a bécsi kultuszminisztérium magas rangú tisztviselője volt. Tagja volt az osztrák (1863–1865), majd a magyar országgyűlésnek (1867). 1867-ben a császári királyi evangélikus főegyháztanács elnöke lett. Schuller, F. (1902) *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen*, 4, Hermannstadt, Krafft, 528–534. *Österreichisches Biographisches Lexikon, 1815–1950* (2022) 16, Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 544–545. Pálmány, 2002, 983–986.

915 MÜLLER 1860, 143–145. o.

916 Friedrich Schuler von Libloy (1827–1900) ősi szász család sarja, a jogakadémia hallgatója, aki részt vett az osztrák hadsereg téli hadjáratában, majd Bécsben és Grazban fejezte be jogi tanulmányait. 1851-től helyettesítő tanárként, 1852-től rendkívüli, majd 1857-től nyilvános rendes tanárként oktatott elsősorban jogtörténetet, perjogot és nemzetgazdaságtant. 1863–64-ben az erdélyi országgyűlés tagja volt. 1875-től a csernovici egyetem tanára lett. Trausch, J. (1871) *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutsche*, 3, Kronstadt, Gött, 229–240.; Schuller, 1902, 390–391.; von Wurzbach, C. (1876) *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländern gelebt haben*, 32, Wien, Zamarski et al., 149–152.; *Österreichisches Biographisches Lexikon, 1815–1950* (1998) 11, Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 319–320.; Szinyei J. (1908) *Magyar írók élete és munkái*, 12, Budapest, 1908. 637–640.

mutatja, hogy – akárcsak az újra egyesült ország más felsőbb oktatási intézményének hallgatói esetében – a tanulás másodlagossá vált ebben az időben, hiszen valamennyi képzőhely kényszerűen szüneteltette működését. Az akadémiaira a 1847/48. tanévben beiratkozó Schuler von Libloy – egy 1850 januárjában kelt, több igazoló iratot másolatban összegyűjtő átirat szerint⁹¹⁷ – a polgárőrség első lövészegeységének (*erste Companie Scharfschütze*) tagjaként 1848/49 telén a magyar csapatok ellen harcolt, részt vett a Nagyszében védelméért vívott ütközetekben január 17-én és március 11-én.

Miután Bem seregei 1849. március 11-én elfoglalták Nagyszebent,⁹¹⁸ az egyébként is bénaságra kényszerített jogakadémia teljesen felfüggesztette működését, és az előadások csak 1849. november 22-én kezdődhettek újra.⁹¹⁹

Erdély neoabszolutista újjászervezése sodrában aztán a jogakadémiát állami intézménnyé tették, és „császári és királyi jogakadémiává” szervezték át („*Kaiserlich-königliche Rechtsakademie zu Hermannstadt*”). A Thun-korszak beköszöntével a többségében császárhű és unió-ellenes szász joghallgatók számára is új korszak, ’48-as törekvéseiket – jelentős részben – maguk alá temető átalakítások kora kezdődött el.⁹²⁰

A magyarországi és erdélyi jogi oktatás nehézségeit utóbb csak a Kiegyezés utáni reformok kísérhették meg enyhíteni, de az 1874-es rendezési kísérletek⁹²¹ sem oldottak meg minden problémát, melyeket aztán évtizedekig görgettek maguk előtt a jogászképzéssel foglalkozó intézmények.⁹²²

917 A munkacsoportja által fotografált dokumentumok rendelkezésemre bocsátásáért ezúton is kifejezem köszönetemet Szögi László professzor úrnak.

918 SZÁSZ 1988, 1409. o.

919 MÜLLER 1860, 153. o.; FARKAS 1873, 227. o.; ACKER 1978, 126. o.; TONTSCH 1969, 99. o.; VLAICU 1988, 32. o.

920 A jogakadémia neobaszolutizmus kori viszonyaiba nyújt rövid betekintést P. SZABÓ Béla: A századforduló jelentős osztrák magánjogászának, Leopold Pfaffnak nagyszebeni professzorsága (1861–1868). In: GOSZTONYI Gergely – RÉVÉSZ T. Mihály (szerk.): *Jogtörténeti Parerga II. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2018, 219–224. o.

921 MEZEY Barna: A jogakadémiák 1874. évi reformja. In: KOVÁCS Kálmán (szerk.): *A jogászképzés a felsőoktatás rendszerében*. (Jogtörténeti Értekezések 14.) Budapest: ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, 1984, 103–119. o.

922 Mindmáig fontos áttekintés: LADÁNYI Andor: *Törekvések, kísérletek a jogászképzés reformjára 1890–1944*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2007.